

Прикази

Reviews

Comptes rendus

Између Хермеса и Христа: Средњи пут Корнелија Агрипе
Ноел Путник, Службени гласник,
Београд, 2019, 423 стр.

Књигу *Између Хермеса и Христа* изнедрио је темељан истраживачки рад Ноела Путника, који је овој теми посветио мастер рад, као и докторску дисертацију одбрањену на Централноевропском универзитету у Будимпешти. Преточено у књигу, ово изузетно јасно утемељено и комплексно научно штиво написано је брилијантним језиком што га чини изузетним читалачким задовољством. Сложеној теми, у којој се бави неретко контрадикторним идејама Хајнриха Корнелија Агрипе фон Нетесхајма (Heinrich Cornelius Agrippa von Nettesheim) (1486-1535), Ноел Путник приступа мултидисциплинарно. Кроз истраживачка поља студија религије, антропологије, социологије и психологије, Путник се креће кроз дисциплинарно подручје историје идеја, настојећи да разоткрије на који начин су се генерисали различити концепти и идеје овог аутора, и то на просторима у којима је Агрипа живео, у врло интересантно и турбулентно ренесансно доба позног XV и раног XVI века.

Изузев у стручним круговима, Агрипа је данас пре свега познат по томе што је Гетеу послужио као један од узора за лик Фауста. Фаустовски лик наставио је свој живот у црквеном и народном предању, али и књижевности (између осталог са њиме се сусрео и *Франкеништајн*

Мери Шели) као алхемичар и шарлатан, као ђаволов слуга. Међу окултистима никад довољно „њихов“ (наиме Агрипино чувено тротомно дело *Окултна филозофија* није поседовало упутства за магију које је широк заинтересовани аудиторијум очекивао), у црквеним круговима био је одбачен због окренутости магији али и критика које је упућивао схоластицима.

Историјска личност, његово стваралаштво, мисао и идеје, које нису биле лишене контрадикција, далеко су од ове поједностављене и озлоглашене представе. „Средњи пут Корнелија Агрипе“ био је, како и сам наслов упућује, „између Хермеса и Христа“, с тим да Хермес на кога аутор алудира није грчко божанство и гласник олимписких богова, већ Хермес Трисмегистос – Три пута највећи Хермес, аутор коме се приписује зборник из позне антике под називом *Корпус Херметикум (Corpus Hermeticum)*, кључно дело западне езотеријске традиције у доба ренесансе, које садржи расправе (углавном дијалогске) о различитим космолошким и теолошким темама – постанку света, човека, о Богу итд.

Позиција и мисао Агрипе, назначена у наслову, главна је тема ове књиге. Речима аутора: „Агрипа је изградио своју мисао као чудновату смешу веома различитих духовних традиција, и то с једним циљем: да прочисти и реформише „искварену“ средњовековну магију не би ли је понудио посрнулом

хришћанству као нову, моћну филозофску синтезу која ће га ојачати“ (Путник 2019, 32). Ова књига је пут кроз лавиринт хетеродоксне мисли Корнелија Агрипе, коју су одликовале често веома удаљене и тешко спојиве идеје и концепти. Неки су аутори настојали да их објасне развојним фазама мишљења и вере. Ипак, Путник се хвата у коштац с овим проблемом на други начин, поштујући хронологију изражавања различитих и разнородних идеја, он показује њихову коегзистенцију, нагалашавајући да се „главни херменеутички изазови не налазе [...] толико у вредновању резултата било ког покушаја религијске синтезе колико у разоткривању импулса и мотива који га покрећу“ (Путник 2019, 45).

У методолошком смислу, веома је значајан минуциозни приступ кога се истраживач држи. Одабравши неколико тема на које ће се фокусирати (човеков јединствени положај у космосу, однос између тела и душе, човеков капацитет за узношење – магијско/хришћанско, статус пре пада, „недовољност“ и „магијска побожност“ наспрам хришћанске побожности) аутор се посвећује семантичкој и лексичкој анализи. Пажљиво их контекстуализујући, Путник датира рукописе узимајући у обзир биографске чињенице и културно-историјске околности доба у коме је њихов аутор живео, у епохи у којој је хришћанство доживљавало велику кризу, у интелектуално узбудљивим срединама у којима је Агрипа боравио и радио селећи се из града у град (на подручју данашње Италије, Швајцарске, Француске, Холандије и Немачке у којој је рођен) што му је омогућавало да буде изложен различитим интелектуалним и духовним утицајима. Тако Ноел Путник разоткрива

да идеје Агрипе заправо јесу резултат његових физичких и духовних путовања, као и да његова дубока религиозност није била у сукобу с интересовањем за магију и његовим схватањем магијског. Иако одудара од доминантних хришћанских струја, које су након турбулентних времена преовладале, ипак је немогуће оспорити Агрипину религиозност, у сусрету херметизма и хришћанства који су се преплитали у духовним токовима времена у коме је живео. Оно што „Агрипино питање“ које аутор поставља чини нарочито комплексним јесте да је Агрипа често припадао не само различитим већ и супротстављеним интелектуалним и духовним струјама.

Интересантан аспект који израђа из биографског истраживања јесте питање карактера Агрипе, који му је за живота донео многе тешкоће и непријатеље. Бескомпромисни критичар, није припадао ниједном кругу и многим се замерио. Иако цењен међу појединцима и као мислилац, као учитељ и као лекар, био је неприхваћен од већине, те његов непривиљеговани статус аутор види не само у индивидуализму, већ пре свега у његовој природи и неспремности на компромис. Уосталом, бескомпромисан је био и у тражењу сопственог израза и у ставу да није неопходно приклонити се једној или другој (супротстављеној) интелектуалној и духовној струји. Био је чак и спреман да се заузме за жену оптужену за вештичарење и спаси је Инквизиције.

Ова значајна књига, која се уписује у истраживачко поље историје идеја, занимљива је не само у контексту студија западног окултизма и хришћанства, већ и као огледало властитих истраживачких позицијама које настојимо да препознамо. Нарочито значајно је

ауторово преиспитивање односа магије и религије које се провлачи кроз читаву књигу, повлачећи питање како овом односу прићи за потребе истраживања ренесансног окултизма. Одлучујући се за Диркемов и Мосов приступ, који магију виде као „забрањену религију“, која припада појединцу (док религија припада колективу), Путник између осталог поставља значајно епистемолошко питање, а то је – у којој мери је оваква дефиниција одређена хришћанском културом тј. њеним доминантним током који је до данас преживео и који је, као што видимо, дубоко проткао и световну и научну мисао.

И на крају, позивам Вас да прочитате ову књигу, чији сам приказ настојала

да пишем опрезно, али ипак у страху да ћу поједноставити и банализовати сложеност идеја Хајнриха Корнелија Агрипе, лавиринт кроз који је Ноел Путник врло вешто прошао. Проблем је далеко комплекснији него што је то могуће пренети на неколико страница. Тек пажљиво читање ове студије може омогућити понирање у тему и проблеме које је аутор, захваљујући посвећеном и преданом истраживању, али и надовезујући се на рад својих претходника (како то и иначе бива), успео успешно да сагледа и проблематизује.

Лада Стевановић

Етнографски институт САНУ

lada.stevanovic@ei.sanu.ac.rs